

Basel Uygulamalarının Doğuşu ve Türk Bankacılık Ekosistemi Üzerindeki Etkileri The Birth of Basel Practices and Their Effects on the Turkish Banking Ecosystem

Sadık SERÇEK ^a Enes GÜLOĞLU ^b

^aDicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Diyarbakır, Türkiye sadik.sercek@dicle.edu.tr

^bDicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Diyarbakır, Türkiye. enes.guloglu@isbank.com.tr

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: Basel Kriterleri Basel I Kriterleri Basel II Kriterleri Basel III Kriterleri Türk Bankacılık Sistemi	Amaç – Bu çalışmanın amacı, özellikle 20.yüzyılda başlayan küreselleşmenin dünya ekonomisine olan etkilerini kronolojik olarak inceleyerek, Basel kriterlerin ortaya çıkış süreci ve bankacılık sektörünün olası risklere karşı alması gereken tedbirleri içeren belirlenmiş düzenlemeleri açıklamak, söz konusu düzenlemelerin Türkiye’deki uygulanma aşamalarını ve Türkiye’deki finansal sisteminin belirlenen kriterlere olan uyum süreçleri hakkında bilgi vermektir. Bu kapsamda; ilk olarak Basel I, sonra Basel II ve akabinde Basel III Kriterleri hakkında açıklayıcı bilgiler verilmiş, sonrasında yaşanan krizler doğrultusunda ortaya çıkan eksiklikler ve kriterlere yapılan eleştirilere yer verilmiştir. Ayrıca yayımlanan tüm Basel kriterlerine Türk Bankacılık Sisteminin uyum süreçlerinde yaşanan olumlu ve olumsuz durumlar hakkında bilgi verilmiştir.
Gönderilme Tarihi 23 Ocak 2023 Revizyon Tarihi 22 Haziran 2023 Kabul Tarihi 25 Haziran 2023	Yöntem – Bu çalışmada, 1800 ve 1900’lü yıllardan itibaren dünya genelindeki ekonomik yapının değişimi ve gelişimi irdelenerek, Basel Komitesinin kurulmasına kadar olan süreçteki dünyada var olan ekonomik tablo resmedilmeye çalışılmıştır. Küreselleşme ile birlikte dünya ekonomik sisteminde yaşanan krizlerin nedenleri ve sonuçları hakkında bilgilendirmeler yapılmış, temel makroekonomik değişkenlerin arasında ilişkiler kurularak uluslararası alanda faaliyet gösteren bankacılık sektöründeki oluşan verilerin ve Türkiye bankacılık sektöründeki verilerin kıyaslaması, karşılaştırmalı analiz tekniği yöntemine göre incelenmiştir. Çalışmanın odak noktası bankaların sermaye yeterlilik Rasyoları ve kredi hacimlerinden oluşmaktadır.
Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi	Bulgular – Finansal ekosistem içindeki en önemli unsurlar olarak kabul edilen bankacılık sisteminin maruz kaldığı en büyük risklerin sermaye yeterlilik ve likidite riskleri olduğu geçtiğimiz yüzyıl ve son yirmi yılda meydana gelen güçlü finansal krizler neticesinde çok daha net bir şekilde anlaşılmıştır. 1900’lü yıllarda yaşanan çeşitli bunalım ve krizler, 2000-2001 yıllarını kapsayan dönemdeki ülkemizde yaşanan kriz ve 2007 yılında Amerika’da başlayarak süratle küresel boyutta etkisi hissedilen krizlerin sonucunda bankacılık sektörü için çok daha önemli sermaye yeterlilik çalışmaları ve beraberinde diğer piyasa düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.
	Tartışma – Araştırmanın sonucunda; Basel Kriterleri öncesi Dünya ekonomik sisteminin durumu hakkında bilgi verilmiş, Basel Kriterleri sonrasında Türk finansal sektörün taşıyıcı yapıları olan bankacılık sektörüne Basel uygulamalarının etkileri değerlendirilerek araştırma BDDK ve TBB’nin yayınladıkları nicel veriler kullanılarak örneklendirilmiştir. Basel I, Basel II ve Basel III uygulamalarının Türk finansal sistemindeki tesirleri değerlendirilirken, bankalara ait mali veriler ve detayında asgari sermaye yeterlilikleri ölçek alınmıştır. Yapılan araştırma neticesinde, Türkiye’deki finans sisteminin 2001 krizi sonrası alınan önlemler doğrultusunda sermaye yeterlilik anlamında daha sağlam bir yapıda bulunduğu ve Basel Kriterlerine uyum noktasında sorun yaşamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Basel Criteria Basel I Criteria Basel II Criteria Basel III Criteria Turkish Banking System	Purpose – The aim of this study is to chronologically examine the effects of globalization, which started in the 20th century, on the world economy, to explain the determined regulations including the emergence of the Basel criteria and the measures that the banking sector should take against possible risks, the implementation stages of these regulations in Turkey and the financial situation in Turkey. The aim is to give information about the compliance processes of the system to the determined criteria. In this context; Firstly, explanatory information about Basel I, Basel II and Basel III Criteria was given, and the deficiencies and criticisms of the criteria that emerged in line with the crises experienced afterwards were included. In addition, information was given about the positive and negative situations experienced in the harmonization processes of the Turkish Banking System to all Basel criteria published.
Received 23 January 2023 Revised 22 June 2023 Accepted 25 June 2023	

Önerilen Atıf / Suggested Citation

Serçek, S., Güloğlu, E. (2023). Basel Uygulamalarının Doğuşu ve Türk Bankacılık Ekosistemi Üzerindeki Etkileri, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15 (2), 1336-1354.

Article Classification:
Research Article

Design/methodology/approach – In this study, the change and development of the economic structure throughout the world since the 1800s and 1900s were examined and the economic picture in the world in the process until the establishment of the Basel Committee was tried to be depicted. Information has been given about the causes and consequences of the crises in the world economic system with globalization, and the comparison of the data in the international banking sector and the data in the Turkish banking sector has been examined according to the method of comparative analysis by establishing relations between the main macroeconomic variables. The focus of the study is on the capital adequacy ratios and loan volumes of banks.

Findings – It has been more clearly understood as a result of the strong financial crises that have occurred in the last century and the last two decades that the banking system, which is considered the most important elements in the financial ecosystem, is the biggest risks exposed to capital adequacy and liquidity risks. Various depressions and crises in the 1900s, the crisis in our country in the period 2000-2001, and the crisis that started in the USA in 2007, which had a global impact, revealed the necessity of much more important capital adequacy studies for the banking sector, as well as other market regulations.

Discussion – As a result of the research; Before the Basel Criteria, information was given about the state of the world economic system, after the Basel Criteria, the effects of Basel applications on the banking sector, which is the carrier structure of the Turkish financial sector, were evaluated, and this research was supported by the numerical data published by the BRSA and TBB. While evaluating the effects of Basel I, Basel II and Basel III articles on the Turkish financial system, the financial data of the banks and the minimum capital adequacy in detail were taken as a scale. As a result of the research, it has been concluded that the financial system in Turkey is in a more robust structure in terms of capital adequacy in line with the measures taken after the 2001 crisis and does not have any problems in compliance with the Basel Criteria.

1. GİRİŞ

20. yüzyıldan itibaren Dünya genelinde her alanda hızlı bir değişim süreci yaşanmaya başlanmıştır. Bu değişimlerin içinde en geniş ve en kapsamlı olan kavram şüphesiz ki küreselleşmedir. Farklı coğrafyalardaki insanların birbirleriyle olan sınırlı ilişkileri küreselleşmenin ilk adımları olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme hareketi başlangıç olarak çok eskilere dayanıyor olsa da, kavramsal olarak 1950'lerden sonra çok daha sık bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

“Küreselleşme; birçok etik, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel değerın bölgesel ve ulusal sınırları aşarak küresel ölçekte yayılması olarak tanımlanabilir.” (Özkan, 2006: 4).

Küreselleşmenin kültür ve kimlik açısından yarattığı etki ve bütünleşme, küçülme, etkileşim ve enformasyon gibi sözcüklerin ortaya çıkmasıyla küreselleşme sözcüğüne daha geniş ve kapsamlı bir sorumluluk verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kavram, hemen hemen tüm sosyal bilimlerle doğrudan veya dolaylı olarak etkileşime girerken, ekonomi ile ilgili olarak daha geniş ve derin bir literatür sunmaktadır. İnsanlığın pek çok alanında dönüşümlere ya da hem olumlu hem de olumsuz etkilere yol açan küreselleşmenin tehdit ve fırsatları altında birden fazla tanım ortaya çıkmaktadır (Seyfi; Çelik, 2009: 282).

Küreselleşme kavramı aslında sistematik olarak üç ana tema üzerinden incelenebilir. Bu isimler ekonomik küreselleşme, politik küreselleşme ve sosyal kültürel küreselleşme olarak ayrılabilir. Ekonomik alanda küreselleşme, dünya entegrasyonunu sağlamak için tek bir pazarda entegrasyon yoluyla bir ülke ekonomisinin dünya ekonomisiyle genel entegrasyonunu ifade eder. Başka bir deyişle, ekonomik küreselleşme, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin genişlemesine ve ülkelerin yaklaşmasına yol açan sermaye, mal ve emeğin ülkeler arasındaki hareketliliğinin artması anlamına gelmektedir. Ekonomik küreselleşme sürecinde mal ve hizmetlere ilişkin sınır ötesi işlemler ve uluslararası sermaye akımları artmakta ve çeşitlenmekte, teknoloji dünya çapında giderek daha hızlı yayılmaktadır (Aydemir, Kaya, 2007: 268).

Küreselleşme dönemindeki ekonomik sektörün değişimini dört bölümde incelemek mümkündür: 1815 yılından I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar olan süreç, I. Dünya Savaşı'ndan başlayarak Bretton Woods anlaşmasının yapılmasına kadar geçen süreç, Bretton Woods anlaşmasının uygulandığı süreç ve Bretton Woods anlaşmasından bugüne kadar geçen süreç. (Terzi, 2017).

2. Altın Standardı Dönemi (1814-1914):

Bu tarihleri kapsayan dönemdeki en dikkat çekici özellik, uluslararası ödemelerin ülkeler arasında kendiliğinden ve anlaşmalara bağlı olmadan yapılmasıydı. Bu durum, uluslararası sermaye akımlarını tasfiye

ederek sermayeyi ileri sanayi ölkelerinden üretken alanlara kaydırmaktadır. Sermayenin marjinal getirisini artırma arzusuyla uluslararası ekonomi yeni bir döneme girmiştir. Sermaye yoğunlaşmalarının başında İngiltere gelirken, diğer ölkelere sermaye transferini kolaylaştıran ölkeler arasında Fransa ve Almanya yer almaktadır (Terzi, 2017).

Altın ticareti, mal ve hizmetlerin transferini kolaylaştırırken, ödünç alınan altın, borç alanların, borç veren ölkelerde bir kredi sıkışıklığına neden olmadan borç vermelerine izin verdi. Ayrıca bu dönemde ölkelerin para birimleri sahip oldukları altın rezervlerine göre belirleniyordu.

Ancak altın standardı yaklaşımının bazı sorunları vardı. Örnek olarak, parasal genişleme üstündeki denetim sınırlıdır. Dolayısıyla ödemeler dengesi açık verirse para stoku azalır, fazla verirse para stoku artar. Para arzındaki bir daralma ekonomik durgunluğa yol açarak gelir ve istihdamı olumsuz etkiler. Bunun sonucunda ölkeler altın rezervlerini korumak için müdahale etmek zorunda kalmış ve bu müdahaleler kendi ödemeler dengesi ayarlama mekanizmalarının sağlıklı işlemesine engel olmuştur.

Altın standardı, ödemeler dengesini sağlayamaması, gelişmekte olan ekonomilerin parasal ihtiyaçlarının mevcut altın miktarlarıyla karşılanamayacağı endişesi, fiyat istikrarını sağlayıp sağlamadığı konusundaki farklı görüşler ve savaşın getirdiği yük nedeniyle sona erdi. (Terzi, 2017).

2.1.İki Dünya Savaşı Arası Dönem (1914-1944):

I. Dünya Savaşında yaşananlar, yalnızca uluslararası finans kapsamını sınırlamakla kalmadı, aynı zamanda ölkelerin sermayeyi koruma isteğini de artırdı (Kazgan, 2016).

I. Dünya Savaşı'nın başlayışından bir süre önce Henry Ford'un icat ettiği montaj hattı işinin yaygınlaşmasıyla birlikte makine üretiminin artması sanayileşme hızını arttırmış, alınan ücretleri yükseltmiş, tröst ve holding gibi yeni işletme şekilleri ekonomiye dahil olmuştur. Bu dönem içinde hem mevduatla alakalı işlemler hem de yatırımların finansman faaliyetlerinde bulunan Amerikalı bankalar, İngiltere bankacılığının yerini almıştır. Savaştan sonra finansal bir söz sahibi ölkeler arasında ABD, tüm dünya ekonomisi üzerindeki etkisini artırma yoluna gitmiştir. O zamandan beri, küresel finansal sistem Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğinde işlemeye başladı.

Savaş sona erdiğinde, altın standardına geri dönmek için girişimlerde bulunuldu. Bu amaçla konferanslar düzenlendi (Brüksel 1920, Cenova 1923). Cenova Konferansı sonucunda altın takas standardı yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Uluslararası altın standardını geri getirme girişimlerine rağmen, Büyük Buhran (1929) bu piyasa başarısını gölgede bıraktı. New York borsası çöktü ve mali krizi ekonomik kriz izledi (Terzi, 2017).

Büyük Buhran'dan sonra ölkeler arasında artan ödeme dengesizlikleri, sermaye kaçıışı ve borç sorunları nedeniyle finansal piyasalarda serbest girişim yerini finansal düzenlemeye bırakmıştır. Bu nedenle 1930'lar, ölkelerin altın standardından uzaklaşmasına tanık oldu.

Daha sonra hemen her ölkeler, ekonomik krizin yol açtığı işsizliği azaltmak ve döviz kurundaki değer kaybının önüne geçmek için ithalat vergileri ve kotalar gibi önlemlerle ithalatı kısıtlamaya ve ihracatı artırmaya çalıştı. Son yıllarda ölkeler arasındaki ticari ilişkilerin gelişimini teşvik edebilecek uluslararası bir ödeme sistemi kurmak imkansız hale gelmiş ve tüm uluslar kendilerine özgü parasal sistemler kurmaya gayret etmişlerdir. Ölkeler arası parasal sistem 3 para bloğuna ayrılmıştır. Bloklardan ilki, İngiltere'nin denizaşırı kolonilerini içeren "Sterling Grubu" idi. Diğer blok "dolar bloğu", üçüncü blok ise "altın blok" olarak isimlendirilmiştir. (Terzi, 2017).

2.2.Bretton Woods Dönemi (1944-1973):

Uluslararası fonlamanın üçüncü bölümü olan bu dönem yeni bir programla başladı. Bir yanda ölkeler arasındaki işbirliği ve küresel finans yönetimi, diğer yanda yeni küresel para birimlerinin, devlet parasının ve Euro-Doların ortaya çıkışına tanık oldu. Küresel finans çağı, II. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlar ve karakter olarak birinci ve ikinciden farklıdır. Savaştan önce sermaye yatırımı neredeyse özel bir yatırım iken, savaştan sonra dış yardım küresel ekonominin bir parçası oldu. İlk olarak Amerika, Marshall Planı kapsamında Avrupa'nın batısına yardım gönderdi, akabinde diğer zengin ölkeler, gelişmekte olan ölkelerin savaşın yaralarını sarmasına yardımcı olmaya başladı.

1940'lar öncesi enflasyon, para biriminin çöküşü, ödeme güçlükleri gibi mali sorunlar da ülkelerin uluslararası para sistemine ilgi duymasına neden olmuştur. Bu nedenle, savaş sonrası uluslararası ekonomik ilişkilerin hızlı bir şekilde kurulmasını sağlamak ve uluslararası para sisteminin ilkeleri üzerinde fikir birliğine varmak için 1-22 Temmuz 1944 tarihleri arasında New Hampshire'da Bretton Woods konferansı düzenlenmiştir.

Ülkeler ilk kez bir araya gelerek küresel finansal sistemin yönetimi konusunda görüşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bretton Woods anlaşmasıyla birlikte küresel ticareti ve ulusal finansal büyümeyi kolaylaştıran bir parasal sistem benimsenmiştir. Söz konusu yöntem döviz kuruna bağlıdır. Bu sistemin işlemlerini sağlamak için uluslararası bir ajans oluşturulmalıdır. IMF, döviz kurları sistemini istikrara kavuşturmak ayrıca ülkeler arası mali bağları düzenleme amacıyla kuruldu.

Yaşanan savaş sonrası hasar görmeyen tek endüstriyel devlet konumundaki ABD, 1945'te dünyanın altın rezervlerinin dörtte üçüne sahipti. Bretton Woods sisteminin temelini oluşturan bu takas, doları dünyanın en yüksek para birimi, altın kadar sert ve üretken bir likit varlık haline getirdi.

1970'lerde Bretton Woods'un çöküşü, başlıca para birimlerini durağan olmaktan çok değişken hale getirdi ve küresel kapitalizmi körükledi. Bretton Woods sistemi, küresel ekonominin yakından ilişkili ülke finansal sistemlerinde meydana geldiği fikrine dayanmaktadır. Hedefi, ülkeler arasındaki ticari ilişkileri düzenli hale getirerek ülke düzeyinde ekonomik istikrarı sağlamaktır. Ancak sistemin çökmesi, sabit ve dalgalı döviz kurlarından geçişin ülke ekonomisini daha rekabetçi baskılara açması anlamında ülke ekonomisini zayıflatmıştır (Terzi, 2017).

2.3. Bretton Woods Sonrasında Yaşanan Süreç (1973-Günümüz)

Bretton Woods dönemi sonrasındaki ilk büyük olay petrol fiyatlarında gerçekleşen artış oldu. 1973 ve 1979'da yaşanan krizler, petrol ihraç eden ülke gelirlerinde ve ihracatlarında yükselme gerçekleştirdi. "OPEC krizi" olarak adlandırılan bu olay nedeniyle artık petrol ihraç eden ülkelerin mali kayıtlarında artan korkular, küresel finans piyasasındaki para sıkıntısının giderilmemesine, aksine daha fazla paranın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Euro-dolar piyasası, dünya finans ve petrol rezervlerinin merkezi haline geldi. Yom Kippur savaşından sonra 1973'te petrol fiyatı dört katına, 1979'da İran devrimi ve 1980'de üç katına çıkması ve Irak'ın İran'a yönelik tehdidi küresel bir mali krize neden oldu.

1973 yılından sonra Avrupa piyasasının güçlü likiditesi, bu piyasalardaki oyuncuların finansal davranışlarını da etkilemiştir. Bankalar arasında sadece mevduat kabul etmek için değil, aynı zamanda potansiyel borçlular bulmak için de şiddetli bir rekabet yaşamaya başladı. Pek çok Latin Amerika ülkesi, Güney Kore veya Filipinler gibi bazı Asya ülkeleri ve petrol üreten ülkeler başta olmak, beklenmedik finansal krizden hem olumlu hem de olumsuz olarak faydalandı. (Terzi, 2017).

Daha sonra ABD'de enflasyonu durdurmak ve yetmişlerde uygulanan haksız reel faize son vermek için 1979'da "Ekim Devrimi" adı verilen dönem başlamıştır. Faiz oranları görülmemiş seviyelere ulaştı. 1980 ve 1981 tarihleri arasında kısa vadeli faiz oranları %20 seviyelerine ulaştı. Yaşanan bu gelişme sabit borçlu geliştirmekte olan ülkelerin faiz oranlarının 1975-1977'deki dinamik orana göre üç katına çıkmasına neden olmuştur. Bu mali krize, ikinci petrol şoku ve ABD'deki kemer sıkma politikasıyla bağlantılı olaylarla bağlantılı uluslararası durgunluğun sonucu eklendi. İhracat piyasalarındaki gerileme ve emtia fiyatlarındaki düşüş, faiz oranlarının hızla yükseldiği ve sıkıntılı ülkelerin bir an önce daralmaktan veya kısa vadeli borçlanmadan kaçınmaktan başka çarelerinin olmadığı bir döneme denk geldi.

Bu durum bankaların geliştirmekte olan ülkelere verdikleri kredileri azaltmalarına neden olmuştur. Ancak bu yaşanan durum, ödemelerin askıya alınmasını gün ışığına çıkardı. Ağustos 1982'de Meksika ilk kez yükümlülüklerini ödeyemeyeceğini açıklayarak bir borç krizine zemin hazırlamıştır (Terzi, 2017).

3. Dünyadaki Ekonomik Gelişmeler ve Basel Düzenlemelerinin Ortaya Çıkışı

Dünyada yaşanan gelişmeler ve küreselleşme ile ortaya çıkan tabloda Dünya ekonomisinin geçirdiği değişim de büyük önem kazanmıştır. Ülkelerin birbirleriyle ekonomik olarak kurduğu ilişkilerin her geçen gün çeşitlenerek artması, finansal entegrasyonların zorunlu hale gelmesi, oluşturulan sistemlerin işlerliği ve sorunların belirlenerek hızlı bir şekilde çözülmesi zorunlu bir hale gelmiştir.

Günümüz ulus ekonomilerinde finans sektörlerinin sorunsuz ve güvenilir bir şekilde işlemleri, yaşanan entegrasyon ve küreselleşme bağlamında değerlendirildiğinde Dünya ekonomisinin de sağlıklı olması ile yakından ilişkili olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Özellikle geçtiğimiz yüzyıl içinde herhangi bir ülkede yaşanan görece büyük çaplı finansal sorunların çok daha büyük bir ölçekte ve çok daha fazla ülke için sonuçlar doğurduğunu gösteren ekonomik olaylar yaşanmıştır.

Basel düzenlemelerinin esas olarak kaynağı uzun yıllara dayanmaktadır. Özellikle 1929 Büyük Bunalımı ve sonrasında yaşanan krizler Basel düzenlemelerinin zeminini hazırlamıştır. Asıl gerekliliğin tespiti ve çalışmaların başlangıç noktası ise 1974 yılında Petrol İhraç eden Ülkeler (OPEC) çıkış noktalı petrol sorunu ve buna bağlı olarak akabinde meydana gelen ekonomik sorunlar olmuştur. Petrol ihraç eden ülkelerin emtianın fiyatını dört katına çıkarması sonrasında ülkeler döviz kuru kaynaklı ekonomik problemlerle karşı karşıya kalmışlardır. Söz konusu kriz ülkelerin ödemeler dengesini olumsuz yönde büyütmüş ve döviz açıkları ciddi oranda azalmasına sebep olmuştur. Güçlü finansal sistemi olan gelişmiş ekonomileri de ciddi oranda etkilemiş olan krizi geliştirmekte olan ülkeler çok daha derinden hissetmiştir. Bu kapsamda ülkelerin bankalarının birbirlerine olan borçlarını ödeyememesi nedeniyle bankacılık sistemi durma seviyesine ulaşmıştır. Batı Almanya'daki Bankhaus Herstatt bankası uluslararası piyasalardaki işlemler ve maruz kaldığı likidite sorunları sebebiyle bankalar arası yükümlülüklerini yerine getirememiş ve sonrasında meydana gelen olaylar zincirleme bir reaksiyon oluşturmuş ve Amerikan ödemeler sisteminde çöküşe sebep olmuştur. Bir bankada yaşanan ödeme sıkıntısına düşüş, söz konusu bankayla işlem gerçekleştiren diğer bankaların da yükümlülüklerini yerine getirememesi durumu ile sonuçlanmıştır.

1974 yılındaki petrol ambargosunun ardından başlayan küresel borç sorunu ve bankaların aralarındaki koordinasyon krizi, ülkeleri bankacılık sektörünün kendi aralarında koordinasyonu sağlamak ve karşılaşılan sorunları çözmek için çözüm arayışlarına itmiştir. Bu çözüm arayışı, ülkenin ulusal bankacılık sektörünün geliştirilmesi ve banka denetimlerinin gerçekleştirilmesi ve daha kolay yapılması doğrultusunda kendini göstermiştir (Apak, Erol ve Aslan, 2016: 21-22). Sermayenin uluslararasılaşması ve ülkeler arasındaki yatırımlar nedeniyle bankalar, küreselleşmeden kaynaklanan bu duruma da hazırlanmaya gayret ettiler. Bu paralelde bankalar kendilerini güçlendirecek düzenlemeler yapmak istediler. Meydana gelen çöküşler bunu zorunlu hale getirmiştir. (Işık, 2015: 10-12)

Finans sektörünün önemli taşıyıcıları olan bankalar, gerek kamu gerekse reel sektör finans işlemleri nedeniyle ülke ekonomileri için önemli kuruluşlardır. Ulusal bankacılık sistemimin sorunsuz yürümesi, olası olumsuz durumlara karşı hazırlıklı olması ülke finansal sisteminin güçlü olmasının bir gereğidir. Ülkelerin finansal sistemlerinin büyüklüğü, yaşanacak krizlerin diğer ülke ekonomilerini de etkilemesi sebebiyle yaşanabilecek krizlere karşı bankacılık sisteminin sağlam yapıda olması amacıyla bazı ortak normlara gerek duyulmuştur. Bu kapsamda uygulanacak normların belirlenmesi ve işlerliğinin denetlenmesi çalışmasını yapmak üzere bir kurum meydana getirilmiştir. Söz konusu kurum Uluslararası Ödemeler Bankası bünyesinde faaliyet gösterecek olan Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesidir.

Basel Bankacılık Gözetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision – BCBS), Uluslararası Ödemeler Bankasına bağlı olarak;

- bankacılık sektöründeki gözetimlerde ve denetimlerde uygulama birlikteliğini sağlamak,
- ülkeler arası bankacılık sektöründe norm uygulamalar tesis ederek güvenilirliği oluşturmak,
- bankacılık sektörünün düzenli bir şekilde denetlenebilmesini gerçekleştirecek teknikleri oluşturmak,
- Ülke denetleme kuruluşlarına yardımcı olmak,

gibi hedeflerle G-10 ülkelerinin merkez bankalarının başkanları aracılığıyla, 1974 yılı Aralık ayında "Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulamaları Komitesi" ismiyle kurulmuştur.

Basel Bankacılık Gözetim Komitesini incelemeden önce Uluslararası Ödemeler Bankasının amaç ve görevlerine bakmak yerinde olacaktır.

3.1.Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements - BIS)

Uluslararası Ödemeler Bankası, 1930 tarihinde İsviçre'de Basel kentinde kurulan uluslararası bir finans kuruluşudur. Üye ülke merkez bankalarının yatırım sürecindeki koordinasyonunu denetlemek ve bankalar arası fon transferine katkıda bulunmak gibi görevleri vardır. Aracılık görevini üstlenen kuruluşun sermayesi altın frank olarak ifade edilir. Bu nedenle, 1 altın frangı 0,29 gram altını temsil eder. Türkiye'de dahil olmak üzere 55 üyesi bulunmaktadır.

Kuruluşunun ana amaçlarından biri, Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı sırasında Versay Antlaşması sonucunda ödeme yükümlülüğüne girdiği borçların ödenmesini koordinasyonuydu. Sonrasında Uluslararası Ödemeler Bankası, II. Dünya Savaşı esnasında sorumluluk almıştır. Savaş devam ederken yaptığı en mühim şey tarafsızlık ilanıydı. Savaşan ülkelerden birine daha fazla kar getirecek işler ve savaşan ülkelerin bankacılık hizmetlerini yok eden diğerlerine daha fazla kâr getirecek işler dışında, bu savaşta çeşitli ülkelere katılmayacağını söyledi. . Özellikle 2. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), Bretton Woods olarak bilinen finansal anlaşmanın sürmesini sağlamak için çalışmalara başladı. Bretton Woods Anlaşması tek ülkeler arası parasal sistemdir. Söz konusu sözleşme ile Bretton Woods sistemi meydana getirilmiş ve ABD dışındaki mevcut sistem içindeki üye ülkelerin para birimlerinin kıymetini Amerikan doları cinsinden listelemişlerdir. Öte yandan ABD doları, altının ons fiyatını 35 dolardan sabitledi. 1970'lerde petrol krizi başladığında; Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS), ülkelerin aralarındaki borçların ödenmelerinin verimli bir şekilde tamamlanabilmesi için çalışmaktadır.

(https://www.bis.org/about/history_1foundation.htm)

Uluslararası Ödemeler Bankası Yönetim Kurulu'nun on yedi üyesi vardır. Bunlardan 6 tanesi ana üye unvanına sahiptir. O şehirler; Fransa, Belçika, İngiltere, İtalya, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Kendi ülkelerinden seçim yapmak zorunda olan 6 ana ülkenin parçası olan 6 ülke daha vardır. Ayrıca seçimle eklenen 5 üye bulunmaktadır. Diğer katılımcı ülkeler ise; İsveç, İsviçre, Japonya, Kanada ve Hollanda'dır. Yönetim kurulu üyeleri haricinde Türkiye de Uluslararası Ödemeler Bankası'na (BIS) üye olan 60 ülke daha bulunmaktadır.

Merkez Bankasının üyeliği 1951 yılında gerçekleşmiştir. Toplam değeri 40 milyon SDR (özel çekme hakkı) olan 8.000 adet hisseye sahip olan Merkez Bankası, BRI'nin toplam sermayesinde binde 15 hisseye sahiptir.

4.Basel Komitesinin Amacı ve Temel İlkeler Çalışması

Komitenin temel kuruluş amacı, bankaların belirlenen normlar kapsamında uluslararası standartlarda çalışmasını sağlamaktır. Belirlenen standartlar ile bankacılık alanında finansal istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. Komite bu hedef doğrultusunda uluslararası standartlarda denetimin nasıl yapılması gerektiğini üye ülkelere tavsiye şeklinde yapmaktadır.

Basel Komitesinin herhangi bir yasal statüsü veya resmi yetkisi bulunmasa da taraf olan ülkelere ait kamusal kuruluşların bir araya geldiği bir birliktir. Kurumca oluşturulan değerler ve kriterler etkin yönergelerdir ve tüm dünyada kabul görmüştür. Basel Komitesi'nin önerilerinin büyük çoğunluğu, üye ülkelerin yanı sıra Avrupa Parlamentosunca da dikkate alınmaktadır. Komite, taraf ülkelerdeki yöntemlerini ve araştırma faaliyetlerini detaylı olarak belirlemektense, ortak yöntem ve standartlar belirleyerek dünyaya bir vizyon yaymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda komite tarafından belirlenen amaçlarda biri uluslararası araştırma sürecindeki eksiklikleri gidermektir. Bu doğrultuda çok önemli iki ilke ortaya konulmuştur (Babuşçu, 2005, 260).

- İlk ilke, bankacılık sektöründeki kuruluşların denetimlerden kaçınmaması gerektiği,
- Diğer ilke ise, gerçekleştirilecek olan denetlemelerin yeterli olmasıdır.

Basel Komitesi, kanun ve yönetmelik çıkarmaya yetkili olmamakla birlikte, bankacılık kuruluşlarının teşkilatında belge ve planlar oluşturabilir ve değerlendirmeye açabilir. Kurum, ekonomik piyasa istikrarını yükseltmek ve diğer ülkelerin arasındaki banka denetim eşitsizliklerinin giderilmesi için çalışmalarını sürdürmektedir. Komitenin prosedürü öneri bağlamındadır fakat bu standartları uygulamayan ülkelerin banka sistemleri uluslararası platformdan kaldırılmakta ve risklilik primlerini etkilemektedir (Cengiz, 2013, 6).

Basel Komitesi, bu yasaların bir sonucu olarak ülkelerin kendi araştırma ve değerlendirme sistemlerini gözden geçirmelerini, zayıflıkları ele almalarını ve bunları etkili bir şekilde uygulamalarını şart koşmaktadır. Komite,

mevcut veya gelecekteki finansal risklerden korumak için finansal bilgi alışverişı amacıyla bir çerçeve sağlamaya çalışır. Ayrıca, elden çıkaracakları malvarlığı, sermaye miktarları ve asgari sermaye miktarları da komite tarafından belirlenir.

Komitenin risk yönetim kapsamı açısından kuralları, bankacılık sisteminin karşılaşılabileceği olumsuz risklerin sınırlandırılması, belirlenen koşullarda belirsizliğin azaltması ve ekonomik piyasayı desteklemeyi amaçlamaktadır (Bolgün ve Akçay, 2005, 10). Komite bu doğrultuda 1988'de Basel I kriterlerini, 2004'de Basel II Kriterlerini ve 2010'da Basel III Kriterlerini yayınlamıştır.

Basel Komitesi'nin temel amaçları; araştırmanın etkinliğidir. Bu kapsamda, kontrollerin düzgün çalıştığından emin olmak için her banka kontrol edilecektir. Kurul, kriterlerin uygulanmasının adil ve etkin bir şekilde yürütülmesi için 29 temel ilke belirlemiştir.

Komite tarafından belirlenen 29 ana ilkenin ilk 13'ü komiteye ilişkin yetki, görev ve araştırma faaliyetlerini etkilemektedir. Kalan 16 ilke ise; tedbirlerle alakalıdır. Komite 1997 yılında 25 temel ilke yayınlamıştır. Sonrasında belirlenen ilkeleri düzenleyerek 29 ilke olarak güncellemiştir.

Komite tarafından yayınlanan ilkeler bağlayıcı veya yasal olarak zorlayıcı değildir, tavsiye niteliğindedir. Bu yönergeler, küresel bir standarda ulaşmak için geliştirilmiştir. Belirlenen ana ilke ise; uluslararası ekonomik sistemin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Basel Komitesince, gelişmiş veya az gelişmiş herhangi bir ülkenin finansal sistemi için tehdit olabileceğini belirlediği konularda ve ülkelerin finansal sistemlerini 'Sadece toplum üyelerine değil, tüm ülkelere yönelik tehditlere karşı bu ilkelerle güçlendirmelerini' tavsiye etmektedir. Bu standartlar tüm bankacılık sisteminin ihtiyaçlarını tarafsız bir şekilde karşılayacak şekilde belirlenmiştir. Komite, ülkelerin kendi iç araştırma süreçlerini bu ilkelere göre yönetmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bu standartlara ek olarak ülkelerin bu standartları kendilerinin de geliştirebilecekleri gösterilmiştir. Kurul tarafından belirlenen bu değerler finansal istikrar için tam bir garanti sağlamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca ülkelere, yapılacak denetimler sonrasında bankaların iflas etmeyeceğinin garanti edilemeyeceği bildirilmiştir. Komite, ulusal düzeyde denetimden sorumlu makamlarla işbirliği yapma isteğini belirtmektedir. Taraf olmamış ülkelerin kurumlarına da danışmanlık hizmetleri verilmektedir. Hem bankaların sistemlerinin güçlendirilmesi hem de muhtemel olumsuzluklar karşısında yapılması gerekli işlemler konularında üçüncü ülkeler için de çalışmaktadır. Bu nedenle sunulan hizmetler küresel ölçekte (BIS, 2012: 13-14).

5.BASEL KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ UYGULAMALARI

5.1.Basel I Kriterleri

1974 sonrası yaşanan kriz ile birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerin döviz pozisyonu açıkları ve borçlanmaları büyük miktarda artış göstermiştir. Ülkelerin borçlarının artması uluslararası bankaları da etkileyerek sermaye yeterliliklerini azaltmıştır. Azalan banka sermayeleri riskleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle kredi riski ciddi oranda hissedilmiştir. Oluşan bu olumsuz ekonomik tablo karşısında ülkeler bir araya gelmiş ve bu doğrultuda G10 ülkelerinin merkez bankalarının önderliğinde Basel komitesi sermaye standartlarını belirleme ve sermaye yeterliliğinin ölçümü amacıyla bir takım kriterler hazırlamıştır. Hazırlanan kriterler ile uluslararası bir standart yakalanması hedeflenmiştir. Bankaların karşılaşıacağı sermaye yeterliliklerine ilişkin risk ölçümleri yapılmıştır. Bu kapsamda; Basel I Kriterleri olarak adlandırılan bu çalışma, 1988 yılında "Sermaye Yeterliliği Uzlaşması" adıyla yayınlanmıştır. Yayınlanan bu çalışma sayesinde ekonomide çıkabilecek sorunlar karşısında banka sermayesinin ve finansal sistemin dayanıklılığının sağlanması amaçlanmıştır.

"Cooke Rasyosu" şeklinde isimlendirilen Sermaye Yeterlilik Oranı belirlenmesi şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu(SYR)} = \frac{\text{Toplam Sermaye}}{\text{Kredi Riski}} \geq 8\%$$

Çalışma ile birlikte banka sermayesinin riskli aktiflerine oransal olarak %8'den az olmaması ve bu sayede yeterli sermaye miktarının belirlenmesi tavsiye edilmiştir. Getirilen bu standart, dünya bankacılık sistemini standart bir ölçüt ile denetleme hedefinin, oluşturulmak istenilen finansal istikrarı sağlama gayretinin ilk

adımı olmuştur. Basel I Sermaye Yeterliliği Uzlaşı ile bir bankanın batması halinde karşılaşılabilecek risklerin maliyetlerinin en aza indirgenmesi için bulundurulması gereken asgari sermaye tutarına odaklanılmıştır. Yayımlanan sermaye yeterlilik uzlaşı maddeleri 100'den çok ülkenin bankalarının sermaye yeterliliklerinin belirlenmesinde temel olarak kullanılmıştır. Basel I kriterleri ile ülkeler arası bağlamda faaliyette bulunan bankaların varlıklarıyla bulundurdukları sermayeler arasında risk esaslı temelde bir ilişki kurulması amaçlanmıştır.

Sermaye sözleşmesinin açılış kısmında yer alan iki nokta dikkat çekmektedir ve bu kriterlerin uygulanması belirtilir. Birincisi, küresel bankacılık sisteminin güvenilirliğini sağlamak için sermaye standartlarının oluşturulması, ikincisi ise bölgede politika uygulayan bankaların sermaye standartlarına bağlı olmamasıdır. Bunun yanı sıra ülkelerin aralarındaki uygulamaların farklılıklarının en aza indirgemeyi amaçlayan bu ilkelerin uygulanmasında geçerlilik ve istikrarın görülmesi gerektiğine de vurgu yapılmıştır. Komite, bu ilkelerin G-10 ülkeleri dışındaki ülkelerde de kabul edilip uygulanmasına büyük önem vermektedir çünkü bu sektöre katılımı hızlandıracaktır (Aras, 2006, 11).

Basel I Kriterlerinin sağladığı en önemli faktörlerden biri ülke riskidir ve ülkeler ve uluslararası kuruluşlar OECD üyesi olup olmamalarına bağlıdır (Babuşçu, 2005, 261). Kriter setinde, ödeme gücü oranının hesaplanmasında sadece kredi riski dikkate alınmaktadır. Ülke risk düzeyi ve Basel I kriterlerinin belirlenmesinde kulüp politikası önemlidir. İlgili süreçte OECD üyesi ülkelerin ve IMF ile özel kredi sözleşmeleri olan ülkeler OECD ülkesi şeklinde değerlendirilmektedir. Bu kural doğrultusunda, OECD Hazinesi ve Merkez Bankası nezdindeki banka hesap özetleri %0 risk ağırlığıyla değerlendirilirken, OECD üyesi olmayan ülke bankalarının borçlanmalarını kendi paralarıyla yapılması halinde %0 riske sahip olacaklarını, döviz ile yapılması durumunda %100 risk ağırlığı taşıyacaktır (İmişiker, 2005, 5; Aras, 2006, 18).

Basel I kriterlerinde denetim mekanizması bir odak noktası değildir ve dolayısıyla kayda değer bir denetim mekanizması tasarlanmamıştır.

Sermaye yeterliliği için belirlenen Basel I çerçevesi, bir bütün olarak bankaların sermaye yeterliliğindeki artışa olumlu katkı sağlamıştır. Ancak daha sonra yaşanan gelişmeler bu yaklaşımın bazı alanlarda yeterli olmadığını göstermiş ve Basel I Kriterleri başta sermaye olmak üzere bazı açılardan eleştirilmeye başlanmıştır. Düzenlenen bu eleştirileri şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Kredi riskinin diğer risklerden ayrıştırılmasının sınırlı bir çerçevede kalması,
- Kredi riskinin ölçümünde statik yöntemlerin kullanılması,
- Vadenin yeterli ölçüde dikkate alınmaması,
- Karşı tarafın kredi değerliliğinin hesaplama dâhil edilmemesi,

Komitenin ve gerçekleştirilen çalışmaların temel amacı, bankanın maruz kalabileceği spesifik riski belirleyen ve yansıtan finansal sistemin sadece finansal güvenlik bağlamında sürdürülebilir hale getirilmesidir. Bu nedenle, etkili bir araştırma ve izleme sistemlerinin kurulması, yürütülmesi ve piyasa uyarılarının etkinliklerinin artırılması gerekmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda yüksek sermayeli bankaların bile iflas etmesi bu konuya değişik değerlendirmelerin gerekliliğini göstermiştir. (Aras, 2006, 11)

Basel I kriterlerinin sonuçları değerlendirildiğinde, risk ölçümünün sadece bir kritere bağlı olduğu ve operasyonel risk gibi bazı riskleri dikkate almadığı görülmektedir. Ayrıca risk algısı sadece sermaye odaklı bir yapıda ele alınmaktadır. Bu durum, algılanan risk ile bankanın gerçek riski arasında bir fark oluşturarak bankacılık sisteminin hedeflenen sağlamlığına zarar verebilir.

Basel I Kriterleri'nde yer alan risk kriterlerinin de yeterli olmadığı zamanla anlaşılmıştır. Bir varlığın riski belirlenirken kredi riskinin değişkenliği olması gerektiği gibi dikkate alınmamıştır. Bu anlamda bankalar finansal araçlarını riske dayalı sermaye tahsisini destekleyecek şekilde değiştirerek arbitraj yaklaşımını seçmişlerdir. (TBB, 2000, 2)

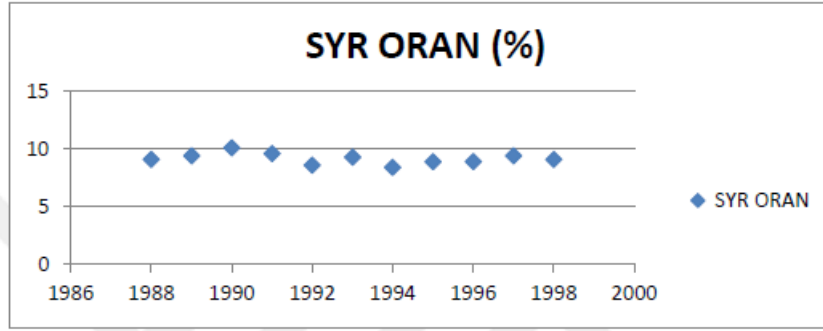
Diğer taraftan, Basel I maddelerinin vade konusunda eleştirilere uğramasına neden olan bir diğer durum da finans piyasasındaki hızlı değişim süreci olmuştur. Kriterlerin yayınlanması sonrasında, finansal piyasanın hızlı gelişimi, işlerin çeşitlenmesi ve karmaşıklığı ve ortaya çıkan finansal kriz sonrasında Basel I uygulamaları eksikliği görülmüştür. Ancak Basel I standartları; Bankacılık sektörünün sermaye analizleri nedeniyle risk

seviyelerini kapsamlı bir şekilde açıklayamaması, hukuki ihtilaflar nedeniyle dava açılmasını engelleyememesi, operasyonel risk gibi belirli risk türlerini dahil edememesi ve bankacılık sistemine güven ve dayanıklılığı garanti edememesi nedeniyle bu yeni bir durum meydana gelmiştir. Bu anlamda, Haziran 2004'te gerçekleştirilen sayısal etki değerlendirmesi ile tamamlanan ve esasında büyük değişiklikler içeren yeni Sermaye Yönetmeliği Basel II yayımlandı.

5.1.1. Basel I Kriterlerinin Türk Bankacılık Sisteminde Uygulanması ve Etkileri

Basel-I anlaşması 1988 yılı içinde imzalandı ve yürürlüğe girdi. Türkiye, Basel-I sermaye anlaşmalarını 1988'de imzaladı, ancak Türkiye bu standartları yıllar içinde genişleterek hayata geçirdi. Türkiye, sermaye yeterliliği hedeflerini ve yıllar içinde ileriye dönük oranlarını kullanarak kademeli olarak adımlar atmıştır. Bu doğrultuda, 1989 için %5, 1990 için %6, 1991 için %7, 1998 için %8 olarak belirlenmiştir. Basel-I Sermaye Anlaşması'nı benimseyen ve imzalayan Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar bu tedbirleri benimsemiştir.

Yıllara Göre Türkiye'de Sermaye Yeterlilik Rasyoları

Grafik-1'de izlenebileceği gibi Bankaların Sermaye Yeterliliği Rasyoları kriterlerde belirlenmiş olan norm oranların üzerinde yer alan değerler arasında oluşmuştur. Buradan da anlaşılacağı üzere, Türkiye Basel-I Sermaye Uzlaşısına uyum sağlamakta zorlanmamıştır. Her ne kadar belirlenen oranların üzerinde bir sermaye yeterlilik seviyesinde gerçekleşmeye sahipse de Türkiye 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden kurtulamamıştır.

2001 Şubatında yayınlanan "Bankaların Sermaye Gücünün Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Kanun" ile sermayenin ölçülmesi sürecine ilk defa risk piyasası da eklenmiştir. Uzlaş Sermaye Yeterliliği Kriterlerinin Türkiye'de uygulanmasında, bankada risk alma kültürünün oluşturulması ve bu kültürün şirket tarafından uygulanması, banka yönetiminin ve banka sahiplerinin konu ve yeni düzenlemelere hakim olması, teknik donanım yatırımlarının tamamlanması ve firma çalışanlarının eğitimi daha da önem kazanmıştır.

Basel I Kriterleri ile getirilen koşullar sermayenin sadece yasal gerekliliklerini kapsamaması durumu bankacılık sektörünün finansal sisteminin güçlenmesine yardımcı olmuş, ancak kriterlerin finans sektörünün büyüyen ihtiyaçlarına hızlı bir şekilde cevap verememesi ve ekonomik güçlükler ile ortaya çıkan sorunlar, mevcut standartların yeni koşulları yansıtmayacak şekilde güncellenmesi ihtiyacını ortaya koymuştur. Komite, bu ihtiyaca ve finansal piyasanın değişen doğasına uygun olarak 2004 yılında yeni bir görüş birliği olan Basel II Kriterlerini yayınlamıştır. Türk bankalarına yol göstererek yasal standartlar oluşturmak hedefiyle oluşturulan BDDK, kuruluşundan itibaren bu belirlenen konuların ele alınması için çeşitli düzenlemelere imza atmıştır. (Kulahi, 2013, 189)

5.2. Basel II Kriterleri

Yeni Basel II sermaye uyumlaştırması, bankaların risk ölçümlerinin Basel sermaye ayarlama kriteri I' den daha sağlıklı ve daha güvenilir olmasını sağlamak için sermaye yeterliliği hesaplamasında değişikliklere yer vermiştir. Geçmişte alınan risk hesaplama kararlarından farklı olarak, riske dayalı sermaye kontrolleri ve maliyete dayalı borç verme gibi bankaların sahip olması gereken minimum sermaye miktarını belirlenmesi yaklaşımını benimseyerek komite tarafından 2004 yılında yayımlanmıştır.

Basel II standartları beş yıl sonra açıklandı. 2005 yılında ticari işlemler ve çifte temerrüt etkilerine ilişkin soruların eklenmesiyle bir güncelleme yapılmış ve Haziran 2006'da tam sürüm olarak yayımlanmıştır. Basel II standartları, herkese uyan tek bir model kullanmak yerine yerel tercihlere bırakılan ülkelerin kullanım

tercihlerini belirlemektedir. Bu durumda Basel II uygulamasının etkinliği ölkeleri kendi koşullarına göre tercihlerini belirlemeye yöneltmiştir.

Basel II Sermaye Kriterlerinin yayınlanmasından önce, Basel I Kriterlerinin kritik yönlerinde çeşitli revizyonlar yapılmıştır. Komite ilk olarak 1996 yılında ticari dönemde nakit, menkul kıymetler ve çeşitli finansal araçları içeren işlemlerden kaynaklanan piyasa riskine odaklanmıştır. Bu çalışmada bankanın performansı ve finansal piyasada bu riskler için yeterli sermaye ihtiyacı yeniden ortaya konmuş ve analiz edilmiştir. Basel Komitesi kriterlerinin düzenlenmesi ve güncellenmesi süreçleri 1999 yılı içinde de sürmüştür. 1999 Haziran ayında Basel II'ye ait birinci baskısı yapılmıştır. "Basel II Yeni Sermaye Kriterleri"nin yayınlanması ile amaç, güvenilir bir risk ölçümü elde etmektir (Babuşcu, 2005, 263).

Basel II sermaye uyumlaştırma maddeleri, risk ölçümü ve yönetiminin gelişimini dikkate alarak, bankaların risk risklerini ve düzenleyici sermaye gereksinimleriyle daha iyi eşleşen geniş bir yaklaşım sunmuş, sürekli - finansal sistemin güvenliğini ve dayanıklılığını ve rekabetçi eşitliği desteklemiştir. Basel II, Basel I maddelerinden değişik bir yaklaşımla asgari sermaye rasyosu hesaplamasına operasyonel riski de eklemiştir.

Basel II anlaşmasının temel unsurları; asgari sermaye gereksinimlerinin belirlenmesi, denetleme ve gözetim süreçlerinin yeniden ele alınması ve piyasa disiplini olmak üzere üç bloğu bulunmaktadır.

I. Yapısal Blok (Pillar I)

Asgari Sermaye Yükümlülüğü

II. Yapısal Blok (Pillar II)

Denetim ve Gözden Geçirme

III. Yapısal Blok (Pillar III)

Piyasa Disiplini

I. Yapısal Blok

I. Yapı bloğunda; Bankanın riske karşı sahip olması gereken asgari sermayenin (kredi riskleri, piyasa riskleri, operasyonel riskler) hesaplanması üzerine çalışılmış ve asgari sermayenin tutarı %8 olarak belirlenmiştir. Operasyonel risk dahil sermaye yeterliliği hesaplama formülü aşağıdaki gibidir:

$$\text{Sermaye Yeterliliği Rasyosu(SYR)} = \frac{\text{Toplam Sermaye (tier 1+tier 2+tier 3- indirimler)}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski+Operasyonel Risk}} \geq 8\%$$

Tier 1: Esas Sermaye (sermaye, dağıtılmamış karlar ve yedek akçeler)

Tier 2: Katkı Sermaye (yedekler, yeniden değerlemelerin bedelleri, kredi karşılıkları, borç sermaye yapıları ve asgari süresi 5 sene olan sermaye benzeri borçlar)

Tier 3: Asgari 2 sene vadeli, teminatı olmayan, tamamı ödenmiş sermaye benzeri borçlar

Basel II düzenlemesinde piyasa risklerinde büyük fark bulunmamakta, standart yaklaşım ve risklere bağlı değer sel yaklaşım korunmaktadır. Kredilerin risklilik durumunun belirlenmesi amacıyla kolay, orta, yüksek; İç düzeye bağlı olarak standart yöntem, basit standart yöntem, ana yöntem ve ileri yöntem gibi farklı yöntemler sunulmaktadır. Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım, Alternatif Standart Yaklaşım ve İleri Ölçüm Yaklaşımı gibi değerşik seçenekler ile operasyonel risklerin hesaplamalar yoluyla belirlenmesi mümkün hale getirilmiştir. Diğer ölçüm yöntemleri şunlardır:

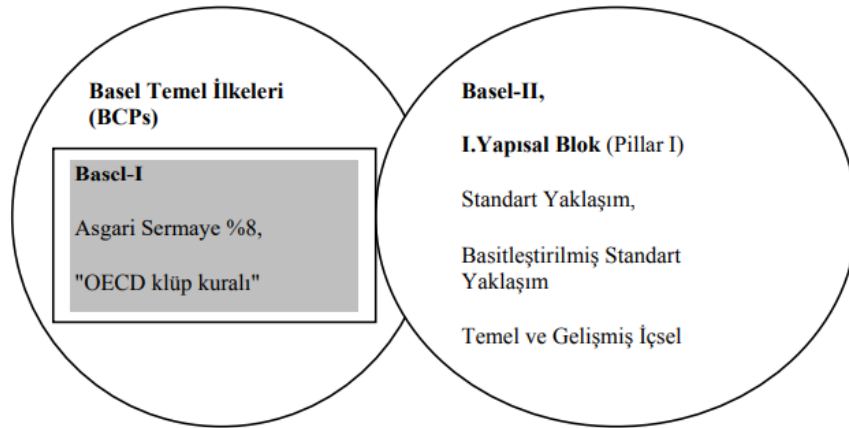
Gelişmişlik Düzeyi	Piyasa Riski	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit		Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım Standart Yaklaşım
Gelişmiş	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	Gelişmiş Ölçüm Yaklaşımları

II. Yapısal Blok

II. Yapısal blok aracılığıyla, bankaların sermayelerinin güçlerini belirlenmesinin yanı sıra bankaların ve denetçilerin belirli önlemlerini gözden geçirme, denetleme ve değerlendirme görevi verilmiştir. Bu blokta ulaşılabilecek hedeflere mali uygunluk kontrolleri de denir.

III. Yapısal Blok

III. Blok ile Bankanın ekonomik ve özel durumları ile alakalı doğru ve gecikmeksizin belirli periyotlarda bildirim sorumluluğu yüklenmiş, ayrıca piyasaların disipline edilmesi ve şeffaf bir piyasa mekanizması oluşturulması hedeflenmiştir.

Basel I, kriterleri aracılığıyla Sermaye Mutabakatı'na birçok değişiklik getirmiş olsa da, Basel II, Basel Temel İlkelerinin ayrı bir versiyonu olarak görülmemelidir. Birinci bloktaki (asgari sermaye yeterliliği) bazı hususlar temel ilkelerle bağlantılı olsa da İkinci bloğun (Denetim ve Gözden Geçirme) çoğu temel ilkeler kapsamındadır. Ancak üçüncü bloktaki (Piyasa Disipline edilmesi), temel ilkeler ile çok az ilgisi vardır. İlk blok, niceliksel değerlendirme ve en riskli sermaye gereksinimlerinin belirlenmesi ile ilgilidir. İkinci blok, niteliksel değerlendirmeyi içeren "güçlendirilmiş" otoritenin değerlendirme sürecidir. Üçüncü blok, piyasanın doğru ve şeffaf bir biçimde kamunun bilgileri almasını sağlamanın bir parçasıdır.

Bankacılık sektörünü güçlendirmeyi ve güçlü bir finansal sistem oluşturmayı hedefleyen Basel II kriterleri ile Basel I'in mukayesesi aşağıdaki gibi yapılabilir.

BASEL I	BASEL II
Yalnızca kredi ve piyasa risklerinin dikkate alınması	Kredi riskinin daha kapsamlı biçimde ele alınmasına ek olarak operasyonel riskin de dikkate alınarak SYR'nin riske daha duyarlı hale getirilmesi
Kredi riskine ilişkin katsayıların belirlenmesinde OECD üyesi olan ve olmayan ülke ayrımı	Kredi riskinin ölçülmesinde kredi derecelendirme kuruluşlarının ülke ve kuruluş için verdiği derecelerin kullanılması
Tek bir risk ölçüm yönteminin kullanılması	Her bir risk kategorisi için alternatif yöntemlerin varlığı nedeniyle sağlanan esneklik yanında, bankaların içsel risk ölçüm yöntemlerinin kullanılmasının özendirilmesi
Tüm finansal kuruluşlara aynı yaklaşım	Risk yönetiminin önemine yapılan vurgu ve banka yetkililerinin risk yönetiminden sorumlu tutulması
Yalnızca minimum SYR'ye yapılan vurgu	SYR yanında üçlü yapı, gözetim ve denetimin önemi ile piyasa disiplininin gerekliliğine yapılan vurgu ve ilgili düzenlemeler

Basel II çerçevesi ayrıca bankacılık sistemini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda bankanın işi nasıl ve ne şekilde uyguladığı, standartları belirlenmiş, bir bankadan diğerine farklı işlerin yapılmasından kaçınılmaya çalışılmıştır. Bu noktalar şu şekilde özetlenebilir (Akbaş, 2007, 1):

- Bankacılık sektörü sermaye ve varlıklarını özenli ve efektif alanlara yönlendireceklerdir.
- Finansal piyasalardan ve özel sektörden sağlanan kredileri daha verimli ve etkin değerlendirecektir.
- Bankacılık sistemine sermaye girdisi artacak ve faiz oranları inecektir.
- Bankacılık sektörünün mevcut kırılmalıklarının önüne geçilecektir.
- Bankacılık sisteminde risk yönetimi çok daha önemli hale gelecektir.

5.2.1. Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılık Sisteminde Uygulanması ve Etkileri

Ülkemiz, Basel II standartlarının hazırlanmasında aktif rol oynamıştır. BDDK grubu başta olmak üzere uluslararası finans piyasasındaki gelişmelere paralel olarak, reform süreci ve Basel II standartlarına uyum için hazırlık çalışmaları yapılmıştır. Kriterlerin geliştirilmesi aşamasında geri bildirim verilmiş ve 3. etki çalışmasına 6 bankasıyla katılım sağlamıştır. Gerçekleştirilen çalışmaların sonunda yapılan son toplantıya ev sahipliği yapmıştır.

Basel II kriterlerinin Türkiye'deki bankaların sistemleri üzerindeki etkisinin belirlenmesine yönelik ülkemizdeki etkisel çalışmalar, Basel Komitesi'nin 2003 yılında "Üçüncü Niceliksel Etki Çalışması"na katılmasıyla başlamıştır (BDDK, 2007, 1). . BDDK tarafınca yürütülen bölgesel dijital etki çalışması, Türkiye'deki bankaların sistemlerinin reform süreçlerinin planlanması ve Basel II kriterleri açısından en önemli bilgi kaynağıdır.

Basel II sermaye kurallarının Türkiye'de uygulanması için bazı uyumlaştırmalar gerçekleştirilmiştir. 4389 sy. Bankacılık Kanunu yürürlükten çıkarılarak 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe getirilmiştir. Avrupa Birliği sözleşme hukuku çerçevesinde belirlenen standartlara ulaşmak hedeflenmiştir. 5411 sayılı Kanun, bankalarda risk yönetimine ilişkin bazı standartlar getirmiştir. Bu kanunda risk yönetiminin yanı sıra bankaların belirlenen standart ve kriterlere uymaları zorunludur. Asgari sermaye oranı %8 olarak belirlenmiştir. 5411 sayılı Kanun, Bankacılık ve Düzenleme Kurumu'na (BDDK) bankacılık sektöründeki bulunması gereken minimum sermayelerini değiştirme sorumluluğu da vermiştir. BDDK, 1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik"i yayımlamış ve söz konusu Yönetmelik ile esas alınan sermaye gücü testini kullanmıştır. Basel II Sermaye Uzlaşması hayata geçirildi. Basel II Uzlaşması ile ilgili bazı standartların tamamlanmasının ardından Haziran 2007'de risk performansı kavramı toplam sermayeye dahil edilmiştir. Bu

tarihten sonra bankalar Basel II standartlarını yeniden gözden geçirerek aşağıdaki kriterlere göre prosedürler düzenlemişlerdir. . Daha sonraki yıllarda, özellikle Haziran 2012'de bazı yönetmelikler güncellenmiş veya eski yönetmelikler revize edilmiştir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz, 2013: 190191).

BDDK'nın Basel II Yol Haritası

2006	Haziran	Operasyonel, Kredi, Piyasa Ve Likidite Risklerine Karşı
2006	Kasım	Standart Yaklaşımlar İçin Ulusal Uygulama Tercihlerinin Belirlenerek Yayınlanması
2007	Mart	Basel II'nin Sermaye Yeterliliği Düzenlenmesi Olarak Yayınlanması
2007	Ağustos	Basel I Basel II Paralel Uygulaması
2008	Ocak	Basel II Hükümlerinin Yürürlüğe Girmesi
2009	Ocak	İşsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlara Ve İleri Ölçüm Yaklaşımlarına İzin Verilme Sürecinin Başlatılması

Bu doğrultuda Basel II anlaşması 2008 yılında ülkemizde uygulanmaya başlanmıştır. 2009 yılında yürütölen prosedürlerin iyileştirilmesine yönelik bir çalışma yapıldı. Basel II Uzlaşması'nın uygulanmasına hemen başlanmamıştır. 2007'de Basel I Uzlaşması ve Basel II Uzlaşması kriterleri uyumlu hale getirilerek yürürlüğe birlikte konulmuştur. Basel II anlaşması yalnızca bankacılıkla ilgili bir düzenleme değildir. Bu ilkeler hem bankacılık sektörü hem de özel sektör için geçerlidir. Bu da gösteriyor ki, bu yol haritası sadece bankalar ve BDDK'yı ilgilendirmiyor, KOBİ firmaları da ilgilendirmesi sebebiyle bütün finansal sistemde etki göstermektedir.

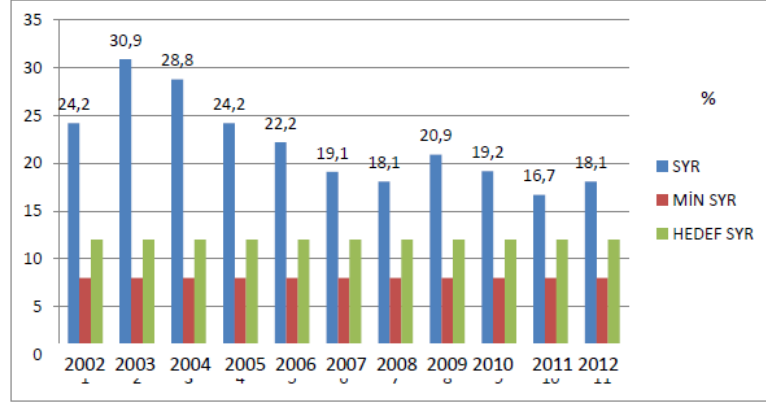
2012'den beri kredi riski ölçümüne standart bir yaklaşım getiren Türkiye, Basel II anlaşmasını başarıyla uygulamıştır. Bu kriterlerde belirtilen 3 yapısal blok uygulama alanlarına göre Türkiye'de uygulanmaktadır. Basel II Sermaye Uzlaşısının Türkiye'ye etkisi bankaların sermaye oranları incelenerek fikir edinilebilir. Bu durumda bankanın belirtilen yıllara ilişkin rasyoları aşağıdaki gibidir:

Basel II Uzlaşısı Sonrası Sermaye Rasyosu

YILLAR	Sermaye Rasyosu Oranları (%)
2002	24,2
2003	30,9
2004	28,8
2005	24,2
2006	22,2
2007	19,1
2008	18,1
2009	20,9
2010	19,2
2011	16,7
2012	18,1

(Kaynak: BDDK, İstatistiki Raporlar)

Tabloda göröldüğü gibi, Türkiye'deki 2002 ve 2012 yıllarını kapsayan dönemde bankacılık sektörünün sermaye rasyo ortalaması, asgari olarak belirlenen sermaye seviyesi %8'in oldukça üzerindedir. Özellikle asgari sermaye en yüksek düzeyine 2003 yılında ulaşmıştır. 2003 yılında başlayan yüksek oran, bu yılı takip eden yıllarda da yüksek seviyelere ulaşmaya devam etti. Türk bankacılık sistemine göre BDDK tarafından belirlenen bir amaç oran da vardır. Söz konusu amaç %12 olarak belirlenmiştir. Görüleceği gibi 2002 ve 2012 yıllarının aralığında Türkiye bankacılığının sermaye oranı, referans şeklinde belirlenmiş olan %8'in ve BDDK'nın hedefi olan %12'nin de üzerindedir. Mevcut durumda, Türk bankacılık sektörünün kredi riski konusunda güçlü bir yapıda olduğu görölmektedir.

2002-2012 Yılları Türk Bankalarının Sermaye Yeterliliği Rasyosu

(Kaynak: BDDK, İstatistik Raporlar)

5.3. Basel III Kriterleri

Son yıllarda meydana gelen uluslararası finansal krizler bütün dünyaya yayılmış ve ülkelere önemli ekonomik zararlar vermiştir. Özellikle 2008 senesindeki ekonomik sistemde baş gösteren ve bütün dünyayı etkisi altına alan bu sorun daha sonra reel sektöre sirayet etmiş ve dünya ekonomisinde çok büyük bir ölçekte sorun haline gelmiştir. 2007 yılı Ağustos ayında ABD’de başlayarak yayılan mortgage krizi olarak adlandırılan bu sorun birçok olumsuzluğa neden olmuştur. Önemli sayıda finansal kuruluş iflasını istemiş ve bankacılık sektörünün risk algısı en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu kaosun birçok nedeni vardır. Ancak sorunu bankacılık incelemek gerekirse, ABD bankaları verdikleri kredilerde tam bir risk analizi yapmamışlar ve kredi verme konusundaki olası riskleri dikkate almamışlardır (BDDK, 2008). : 45). Büyük krize neden olan olaylar aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Konut (Mortgage) Kredilerindeki yapısal bozukluklar
- Faiz Yapılarının Bozulması (Değişken faiz olması sebebiyle)
- Konut Değerlerinde Yaşanan Balon Artışlar
- Kredi Türev Piyasalarındaki Genişleme
- Kredi Derecelendirme Sürecindeki Eksiklikler

Yukarıda belirtilen nedenlerden de görüleceği üzere, finansal piyasalar meydana gelen krizin ana sebebi kredi risklerinin yeterli ölçümlenmemesidir. Bu gelişmeler sonrasında krizin büyüyen derinleşmesine sebep olan olaylar şunlardır:

- Lehman Brothers firmasının Eylül 2008 tarihinde iflas açıklaması,
- Amerika’daki yatırım bankaları kapsamındaki bankaların holding şirketlerine dönüştürülmesi,
- Fredi Mac ile Fannie Mae adı verilen ipotek birliklerinin devletleştirilmesi,
- Amerika’da faaliyet gösteren en büyük sigorta şirketlerinden olan AIG şirketinin iflasını isteme aşamasına geldiğinin açıklanması,
- Fortis Bank isimli kurumun satılması,
- İzlanda’nın bankacılık sektörünün çöküşü,

Bütün bunlar bu küresel karışıklığa yol açmıştır. Genel olarak sorunun nedeni finansal sistem ve bunu yapan aktörleridir. Dolayısıyla bankacılık sektöründe kural ve düzenlemelere rağmen kaos yaşanabileceği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında yaşanan mali kriz, konulan yasaların yeterli olmadığını göstermiştir. Üstelik bu sorun ulusal bağlamda kalmayıp tüm dünyayı etkileyerek finans sektöründe yapılması gereken yasaların önemini artırmaktadır.

Basel II mutabakatının eksiklikleri ele alınarak kriterlere yapılan eleştiriler ve bu mutabakat kapsamında mevcut kriterlerin tadil edilerek yeni bir mutabakat yapılması fikri ortaya çıkmıştır. Olası krizlerin önüne geçmek için 2010 yılında yaşanan krizlerden ders çıkarılmasını zorunlu kılan Basel III Uzlaşısı yayımlanmıştır.

Basel III Mutabakatında yer alan hükümler, önceki Basel II Mutabakatını tamamen ortadan kaldırmak için değil, mevcut mutabakata ek ilkeler ekleyerek onu genişletmek için yapılmıştır. Basel III anlaşmasında ulaşılmaya beklenen hedefleri aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür:

- Doğabilecek her türlü finansal kriz karşında bankaların sistemlerinin dayanıklılıklarını artırmak, kurum yönetim ve risk yönetimlerine ilişkin sistemlerini iyileştirmek;
- Bankacılık sisteminin açık ve doğru bilgi paylaşması ve bu bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması için gerekli tedbirleri almak,
- Finansal sistemlerin yaygınlaşması ve bu süreçlerden kaynaklanacak aksaklıklar gibi konularda çalışmalar yapmak.

Basel III Uzlaşısı Ve Sermaye Oranları

	Çekirdek Sermaye	Ana Sermaye	Toplam Sermaye
Asgari Sermaye Yükümlülüğü	4,5	6	8
Sermaye Koruma Tamponu	2,5	-	-
Asgari Sermaye Yükümlülüğü + Sermaye Koruma Tamponu	7	8,5	10,5
Döngüsel Sermaye Tamponu	0-2,5		

5.3.1. Basel III Kriterlerinin Getirdiği Yenilikler

2008 yılı içinde finansal piyasalarda oluşan küresel krizle beraber Basel Uzlaşlarında yer alan kriterler yeniden ele alınmış ve Basel II Uzlaşısıyla alakalı eksiklikler belirlenmiştir. Meydana gelen krizin bankaların ekosisteminde yapılmış olan yenilikler açısından yeterli gelmediği belirlenmiştir. Basel III kriterleri yaşanan bu sorunlar sonrasında yayımlanarak meydana çıkan sorunlara çözümler bulunmaya çalışılmıştır. Uzlaşıyla birlikte Basel II kriterlerinde yer almayan yenilikler de gündeme gelmiştir. Yeni uzlaşıda yapılan değişiklikleri şu başlıkları kapsamaktadır:

5.3.2. Öz kaynaklar İle İlgili Yenilikler

Basel II'de ortaya çıkan "3. nesil sermaye" tanımı kaldırıldı. 3. nesil sermaye tanımı, yalnızca piyasa riskleri için kullanılabilen yüksek faizli krediler kavramını temsil etmek için kullanılmaktadır. Çekirdek sermaye kavramı; ödenmiş sermayenin toplam değeri, birikmiş karlar ve diğer kapsamlı gelir tablosu kalemleri ile kesintileri içerir. Ana sermayeden indirilecek diğer bir kalem ise asgari değeri aşan finansal kuruluşlara yapılan yatırımlar, ipotek tahsilatı ve ertelenmiş vergi değerlerini içeren düzenlemelerdir. Bu değer, 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren uygulanan esas sermayeden düşülecek ve yıllar içinde kademeli olarak verilen oran uygulanacaktır. Belirlenen çekirdek sermaye indirimi oranları 2014'te %20, 2015'te %40, 2016'da %60, 2017'de %80 ve 2018'de %100'dür.

5.3.3. Sermaye Oranları İle İlgili Yenilikler

Sermaye oranları açısından Basel III standartları getirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Çekirdek sermaye kalemlerinin değeri, ana sermayedeki risk ağırlıklı varlıklara bölümüyle bulunur. Basel III ile çekirdek sermaye rasyosu yıldan yıla artacaktır. Yıllar içinde bu büyüme hızı kademeli bir olarak gerçekleşecektir. Minimum çekirdek sermaye rasyo hedefi 2013 için %3,5, 2014'te %4 ve 2015'te %4,5'tir. 2015 yılı için uygulamaya konulan %4,5 faiz seviyesi izleyen yıllar için de bu seviyede gerçekleşecektir. Basel III

kapsamında, SYR, diğer düzenleyici mutabakat standartlarında belirlenen %8 seviyesinde tutulacaktır. Başka bir hedef ise, 2016'dan 2019'a kadar asgari çekirdek sermaye oranına yıllık %0,625 eklenmesi planlanan ve 2019 yılına kadar toplamda %2,5'lik artış ile sonuçlanan sermaye koruma tamponudur (BDDK, 2010: 6).

5.3.4.Kaldıraç Oranı İle İlgili Yenilik

Basel III sermaye anlaşmasında getirilen yeni özelliklerden biri de kaldıraç oranı hakkındadır. Kaldıraç oranı aslında sermaye miktarını yansıtan bir özelliktir. Sermaye ile ilgili seviyelerin ölçümünü daha anlaşılır kılmak için risksiz oran 2017 yılında geçerli olacaktır. Kaldıraç oranı %3 olarak belirlenmiş olup, bu kavram 2018 yılından itibaren ilk yapı bloğuna yerleştirilmesi amaçlanmıştır. (Adrien ve Singh, 2010)

5.3.5.Likidite Oranları İle İlgili Yenilikler

Basel III Anlaşması'nda getirilen bir diğer değişiklikte likiditeyle ilgilidir. Likidite Karşılama Oranı ve İstikrarlı Net Fonlama Oranı tanımları yapılmıştır. Söz konusu kavramların amacı, likit aktifler ile likidite oranlarının aralarında bağlantı kurularak bankaların muhtemel riskler karşısında korunmasını sağlamaktır.

Basel III Uzlaşısının amacı, likidite oranları uygulama takvimi için 2012 yılında başlayan gözlem dönemi ile 2015 yılından itibaren asgari bir standart belirlemektir (Yan, Hall ve Turner, 2011:6-9). Basel III Anlaşmasında yer alan karşı taraf riski kavramı da güncellenmiştir. Karşı taraf riski; bir bankanın en kötü senaryoda ortaya çıkabilecek potansiyel riskler için ek sermayesi olarak tanımlanabilir. (BDDK, 2010:7).

Basel Komitesi bu konuya büyük önem vermekte ve olası riskler için ek sermaye ihtiyacını ele almıştır. Bu kapsamda bankalar stres testleri yaparak olası riskleri hesaplamaktadır. Yapılan stres testleri için toplanan mali verilerin minimum 3 dönemi kapsamı ve söz konusu veriler için üçer aylık dönemlerde güncelleme yapılması gerektiği belirlenmiştir. Ülkeden ülkeye farklılıklar dikkate alınarak ekonomik ve olası riskler dikkate alınmaktadır. Yukarıdaki farka ilişkili şekilde %0 ila %2,5 arasında bir sermaye tamponunun uygulanması benimsenmiştir. (Demirkol ;Şenbayram, 2014:)

5.3.6.Basel III Kriterlerinin Türk Bankacılık Sisteminde Uygulanması ve Etkileri

2008 küresel krizin başlangıcı, Basel III'ün duyurulmasıyla aynı zamana denk gelmiştir çünkü bu küresel kriz Basel III'ün yolunu açmıştır. 2008 küresel krizin maliyeti o kadar yüksek oldu ki, bu krizden sonra aynı sorunların yaşanmaması için çok önemli düzenlemeler hayata geçirildi. Bankacılık sisteminin olası kriz senaryolarına karşı daha dirençli hale getirilmesine yönelik düzenlemeler, bazı konuların daha net değerlendirilmesine ve bu kapsamların vurgulanmasına yol açmaktadır. Yapılan araştırmalarda sermaye konularına özel bir önem verilmiştir. Sermaye hem niceliksel hem de niteliksel olarak yeniden değerlendirilmiştir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz, 2013: 196).

Diğer inceleme başlıkları ise: Döngüsel sermaye ve likiditedir. Elbette dünyanın geri kalanında yaşanan kriz Türkiye'ye de tesir etmiş ve banka denetim otoritelerini ve düzenleyici kurumlarını krize hazırlamak amacıyla başlatılan Basel III Anlaşmaları ile bağlantılı olarak bankacılık denetim otoriteleri ve düzenleyici otoriteler harekete geçmek zorunda kalmışlardır. Yapılan müzakere ve düzenlemeler sonucunda, 2014 yılında yürürlüğe giren "Banka Sermaye Yeterliliği Yönetmeliği" ve "Banka Sermaye Sermayesinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" in revize edilmesine yönelik yönetmelikler Eylül 2013'te yayımlanmıştır. Özellikle sermaye yeterlilik oranının %8'de kaldığı, bu oranın ana sermaye oranının en az %4,5 ve en az ana sermaye oranının %6 olarak belirlendiği vurgulandı. Basel III'ün küresel uygulamasının birkaç yıl içinde aşamalı olarak uygulanacağı kaydedildi. Adım adım ilerleyen bu sürecin Türkiye'de de yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu sürecin tüm aşamaları 2019 yılında eksiksiz olarak uygulanması amaçlanmıştır. Bu şekilde kademeli bir geçiş ile, bankalara hazırlanmaları için zaman vermek ve onları ani bir geçişin olumsuz etkilerinden korumak hedeflenmiştir. Kriterlerde önemle üzerinde durulan sermaye yeterliliği kapsamında ana sermaye yeterlilik seviyesi ve çekirdek sermaye yeterlilik seviyesi 2013 ve 2015 tarihleri içinde hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.(Şahin, 2013: 159).

Basel III Anlaşması, bankacılık sektöründen bazı güvensiz süreçleri ortadan kaldırmayı, şeffaflığın ve doğru bilginin önünü açmayı hedeflemiştir. Finansal sistemde doğabilecek risklerin önlenmesi için yeni tanımlar ve düzenlemeler oluşturulmuş ve uygulamaya alınmıştır. Amaç, bankacılık sektörünün kârını ve sermayesini artırmak için bütünsel olarak çalışmaktır. Basel III anlaşmasının amacı, bankaların yaşadığı küresel krizin

etkisini ortadan kaldırmak ve finansal piyasaları bu büyüklükte bir kriz olasılığından uzak tutacak araştırmalar yapmaktır (Gürel, Demir ve Bulgurcu, 2012).

Basel III Öncesi Ve Sonrası Sermaye Yeterlilik Rasyosu Ve Değişimi

Yıl	Sermaye Yeterlilik Rasyoları	Değişim(%)
2010	%19,2	
2011	%16,7	-2,5%
2012	%18,1	1,4%
2013	%15,4	-2,7%
2014	%16,4	1,0%
2015	%15,6	0,8%
2016	%15,5	-0,1%
2017	%16,8	1,3%

(Kaynak: BDDK web sitesi, Temel Göstergeler Raporu Sayfası)

6.Tartışma ve Sonuç

Üretim, tüketim ve ticaretten oluşan sağlıklı ekonomik faaliyetlerin arkasında güçlü bir finansal sistem yatmaktadır. Finansal sistemin sağlıklı olması büyük ölçüde bu faaliyetlerin ekonomik döngüsüne yardımcı olan bankacılık sistemine bağlıdır. Ayrıca, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarı ve rekabet gücü, sadece ana ülke üzerinde değil, aynı zamanda diğer ülkeler üzerinde de sonuçları olan olgulardır. Bu noktada bir takım normların gerekliliği ortaya çıkmış ve sağlam, istikrarlı, rekabetçi bir uluslararası bankacılık sistemi oluşturmak için göstergeler ortaya çıkmıştır.

Bankacılık sektörünün hedeflenen durumu ile bu kriterlerin uygulanmasından sonra gerçekteşen durum arasında ciddi farklılıklar olması nedeniyle Basel I ve II kriterlerinin geri bildirim etkileriyle güncellenmesi gerektiği açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ancak, Basel III kriterleri sağlam, istikrarlı ve rekabetçi bir uluslararası bankacılık sistemi yaratma ihtiyacını karşılamak için iyi tasarlanmamıştır. Denetim arbitrağı imkanı, geniş uygulama süresi, etkilerinin uzun vadede olumlu sonuçlar verdiği görülmüştür. Basel III kriterlerinin geleneksel bankacılık sistemi için olumsuz yönleri, bankaların küresel ekonomiye ilişkin stratejilerinde değişiklik yapmaları ve risk ağırlıklarının belirlenmesinde dikkate alınan içsel modellerdir.

Basel III kriterlerinin bankacılık sistemi üzerindeki etkileri ve sonuçları incelendiğinde, sermayenin nitelik ve nicelik, karşı taraf ve kaldıraç risklerine ilişkin kuralların kolayca sağlanabileceği sonucuna varılmaktadır. Öte yandan, ticarete konu olan ve likit varlıkların azlığı, küçük hacimli ikincil piyasalar ve bu sistemin geleneksel bankacılık sistemine göre daha katı menkul kıymetleştirme yapısı nedeniyle likidite düzenlemelerinin bankalar tarafından benimsenmesi zordur.

Türkiye’de ise Bankacılık Düzenleme Kurumu (BDDK) tarafınca sermaye yeterlilik oranı hedeflendiğini, Basel III önce ve sonrasında sermaye yeterlilik oranlarının söz konusu belirlenen seviyeden yukarda olduğu görülmektedir. Basel III Anlaşması’nda yayımlanan uygulanma sürecinde, diğer anlaşmalarda belirlenen asgari sermaye yeterlilik oranı %8’de değişmeden kalmıştır. Türkiye’de Basel standartlarının yayımlanmasından bu yana geçen süre incelendiğinde, sermaye yeterliliği bağlamında her zaman belirlenen kriterlerin kapsamı üzerinde gerçekteşmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayan küresel mali kriz, Türkiye bankacılık sektörünü görece hafif bir şekilde etki göstermiştir. Ülkemiz 2008 küresel mali krizinden çok az hasarla çıkmıştır. Buradan Türk Bankacılık sektörünün krizlere göre daha sağlam bir yapıda olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

12 Eylül 2010’de merkez bankası denetim otoriteleri banka riskini belirlemek için bir araya gelerek sistemik olarak önemli kurumların Basel III standartları dışındaki zararları karşılayabilecek yapılara sahip olması gerekliliği ortaya çıkarılmıştır. Basel kriterleri, taraf olan üyelerin bunları uygulaması gerektiği ancak üye ülke politikalarına tam entegre edilemeyeceği için yalnızca yol gösterici unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Her

yeni uzlaşma, önceki metinlerdeki eksiklikleri gidermeye, yeni bakış açıları sunmaya devam etmeye, güncel gelişmeler ışığında yeniden düzenlemeye ve olası yanlış anlamaları gidermeye çalışmıştır.

Önümüzdeki yıllar içinde yaşanabilecek küresel krizlere karşı spesifik önlemler alınması zorunludur. Bu önlemlerden en önemlisi elbette ki finansal riskleri gerçekleşmeden önlemektir. Finansal risklerin önlenmesi amacıyla finansal kuruluşlar için sermaye standartları ve likidite standartlarının oluşturulması ve düzenli olarak kamuoyuna bilgi verilmesi gerekmektedir. Ancak, izleme ve doğrulama işlevlerinin uluslararası düzeyde uygulanması önemlidir. Proaktif tedbirler olarak da bilinen bu ihtiyati tedbirlere ek olarak, piyasaya yönelik bir likidite sağlama mekanizmasının oluşturulması ve mevduat sigortasının yani güvenli riskin sürece dahil edilmesi çok önemlidir.

Bu nedenle, daha önceki Basel kriterleriyle birlikte Basel III kriterleri tüm bankacılık sistemi için kapsamlı ve eksiksiz bir yönergeler dizisi olarak değerlendirilemez. Banka düzenleme otoritelerinin, banka düzenleme normlarının gereklilikleri ile bankaların yetenekleri arasında bir köprü kurması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aras, Güler. (2006), Basel II Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin KOBİ'ler Üzerine Etkileri, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Aralık.
<http://www.festuerkei.org/media/pdf/Ekonomi%20Forumu/2006/Basel%20II%20ve%20KOBİ'ler%20Uzerindeki%20Etkileri%202006.pdf> (01.06.2015)
- Adrian, T. - Shin, H.S. (2010). Liquidity and Leverage, *Journal of Financial Intermediation*, 19(3), 418-420.
- AKBAŞ,Rahmi. (2007), Basel II ve Amacı. <http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/rahmi/001/> (06.06.2015).
- Aydemir Cahit; Kaya Mehmet, (2007), "Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* www.e-sosder.com ISSN:1304-0278 Bahar-2007, C.VI, Sayı: 20, s.268.
- Babuşçu, Şenol. (2005), Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, *Akademi Consulting & Training Yayınları*.
- Balthazar, Laurent. (2006)"From Basel 1 to Basel 3." *From Basel 1 to Basel 3: The integration of State-of-the-Art risk modeling in banking regulation*. Palgrave Macmillan, London, 2006. 209-213.
- Berne, Francesca, et al. "Multi criteria credit rating (MCCR): a credit rating assignment process according to Basel II." *J. Finan. Dec. Making* 2 (2006): 1-26.
- BDDK. (2008).Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu:
http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_53.pdf
- Beşinci, M. (2005), Basel Kriterleri, Basel II'nin Finans ve Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:45,Kasım-Aralık.
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=3842 (25.05.2015).
- Cengiz, Efsane. (2013), BASEL I-II-II Sermaye Uzlaşısı, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirkol, Ö., & Şenbayram , E. (2014). Basel III Uzlaşısı Ve Makro Ekonomik Boyutu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 253-255
- Diallo, Fatoumata Diaraye.(2014) *Banking Supervision and Regulation in Turkey: Basel 1, Basel 2 and Basel 3*. Diss. Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)
- Gopinath, Shyamala.(2006) "Approach to Basel II." Keynote address, retrieved from: <http://www.bis.org/review/r060619f.pdf> on February 22 (2006): 2011.
- Gürel, E., Bulgurcu Gürel, E. B., & Demir, N. (2012). Basel III Kriterleri. *BSAD Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(3/4), 18-19
- Kırımhan, Destan. "Evaluation of Basel criteria for the international banking system." *International Finance and Banking Conference*. 2014.

- Külahi, E. A., Tiryaki , G., & Yılmaz, A. (2013). Türkiye'de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci. Öneri Dergisi, 10(40), 185-189.
- King, Peter, and Heath Tarbert. "Basel III: an overview." Banking & financial services policy report 30.5 (2011): 1-18.
- Kummer, Katharina. "The Basel convention: Ten years on." Rev. Eur. Comp. & Int'l Envtl. L. 7 (1998): 227.
- Külahi, Ezgi Aslan. TİRYAKİ, Göksel. YILMAZ, Ahmet. (2013), Türkiye'de Basel I, II ve III Kurallarına Uyum Süreci, Öneri, Cilt: 10, Sayı: 40, Temmuz.
- Madzova, Violeta. "Can Basel III Prevent Future Financial Crisis?." (2012): 103-111.
- M. Yan – M.J. B. Hall - Paul TURNER.(2011). Cost-Benefit Analysis of Basel III: Some Evidence from the UK, Loughborough University Discussion Paper Series, 2011(5), 6-9.
- McConnell, Patrick, and Martin Davies. "Safety first-Scenario analysis under Basel II." Online verfügbar unter <http://www.continuitycentral.com/SafetyFirstscenarioanalysis.pdf>, zuletzt geprüft am 29 (2006): 2010.
- Mişiker, Serkan. (2005), Basel II ve Piyasalarımıza Olası Etkileri, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi Yeterlilik Etüdü, Kasım
- Özkan, Abdullah, (2006), "Küreselleşme Sürecinin Medya ve Kültür Üzerindeki Etkileri", Türkasya Stratejik Araştırma Merkezi, Stratejik Rapor No:15, s.4-6.
- Seyfi, Tamer, ÇELİK Sabri, (2009), "Küreselleşme-Kültür İlişkisinin Eğitim Örgütlerini Etkileme Biçimleri (Kayseri Örneği)", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 27, s.282.
- Şahin, İ. (2013). Küresel Finansal Kriz Esnasında Geliştirilen Bankacılık Düzenlemelerinden Basel III Kriterlerinin Kapsamı ve Uygulama Süreci. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 149-165.
- Terzi, N. (2017). Küresel Finasta Güncel Konular (1 b.). İstanbul: Beta.
- TBB, (2000), Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirilmesi, Ocak.
- Yıldırım, Oğuz."Türk Bankacılık Sisteminde Basel Kriterleri" Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, Kasım 2015: 9